

СТАНОВИЩЕ
НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ
НА НАУЧНАТА И ОБРАЗОВАТЕЛНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

Автор на дисертационния труд: Александър Александров

БФ на СУ „Св. Климент Охридски“

Катедра Историческо и Систематическо богословие

Научна област на Висшето образование: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление 2.4 Религия и Теология

Тема на дисертационното изследване: „Институционалност и есхатологичност на Църквата след Просвещението“.

Изготвил становището: свещ. доц. д-р Стоян Илиев Чиликов; Катедра Теология, Философско – исторически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Становището е изготвено в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ изменен и допълнен от АС на 17.07.2019г.

Рецензирането на материалите е съгласно заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ за назначаване на научно жури, № РД 38-294/25.06.2019г.). Александър Александров е предоставил всички необходими документи за процедурата за защита на дисертационния труд.

1. Данни за дисертанта и процедурата

Г-н Александър Александров е учил и завършил магистърска програма на Богословски факултет при СУ през 2013 -2015гг, след което е приет за докторант по Догматическо богословие при катедра Историческо и систематическо богословие. Изпълнил е Индивидуалния си план и отчислен с право на защита. Дисертационният труд,

който ми е предоставен за становище е обсъден на заседание на катедра „Историческо и систематическо богословие“ на БФ на СУ. На същото заседание е взето решение той да бъде допуснат до публична защита. На първото заседание на научното жури е избран председател и са определени авторите за съставяне на рецензии и становища. Процедурата е спазена и считам, че няма допуснати нарушения.

2. Данни за дисертацията

Дисертационният труд е добре структуриран, с общ обем от 192 стандартни компютърни страници. Той съдържа предговор, увод, три глави, заключение и библиография, която се състои от извори и критическа литература на латиница и кирилица.

С **предговора** докторантът въвежда в темата като представя резюмирано мотивите на изследователския си труд.

В **увода** е обоснован изборът на темата и нейната актуалност; ясно формулирани са хипотезата на научното изследване, неговите предмет, обект, цели и задачи. Като положителен елемент отчитам подробната историография по проблема, което говори за доброто познаване на критичната литература по изследвания проблем. Напълно съм съгласен с актуалността на темата, която има своето огромно значение по отношение на националните църкви и в наши дни. Авторът на съчинението се отличава с правилен изказ на мислите, аналитичност, понятност и яснота, които са задължително условие при писането на научен труд. В изследването са приложени аналитичният и историко-критическият метод, ясно изразено преминаване от историчност към догматичност, като на базата на историческите предпоставки са обособени догматическите изводи. Дисертантът посочва, че в това отношение следва школата на проф. Т. Коев (с.11), което е похвално: създаването, развитието и дори участието в „школа“ в научното направление Теология е много трудно и рядко срещано, поради обективни и субективни причини.

Първа глава на дисертационния труд е озаглавена „Есхатологичната идентичност на Църквата“. Авторът разглежда свойствата на Църквата във връзка с нейната есхатологична идентичност и във връзка с нейния есхатологичен етос. В тази въводителна глава няма научни приноси, поне не и по отношение на научната новост, но тя е основата за преминаването към втора глава и трета глава, в които се проследяват и анализират „потъмняването“ на есхатологичната идентичност на църквата чрез нейното политизиране и национализиране.

Втора и трета глава глава на съчинението, според мен, са едно цяло и затова ще ги рецензирам на това място заедно. Вероятно за по-добро структуриране авторът е избрал да ги раздели, но те са, поне според мен, едно цяло. В тях дисертантът е успял да систематизира историческия фактологически материал и да достигне до съдържателен догматически анализ и изводи. Във втора и трета глава от съчинението дисертантът е успял да предаде разрушаването на православната еклезиология и преминаването от апостолска и съборна църква в национални църкви, от православна еклезиология в „национална еклезиология“, в центъра на която е етнофилитизма. Трета глава, която е пряко продължение на втора, предава трансформациите на църковния организъм в Османската империя и Руската империя след епохата на Просвещението. Проблемът с национализма е добре обособен, изследван и анализиран.

В **заключението** на изследователския труд се правят основните изводи на съчинението въз основа на изложението на дисертацията.

Поради ограничения брой страници за съставяне на становище ще се ограничи само с казаното до тук, като ще акцентирам на научните приноси и критичните бележки и препоръки към дисертационния труд.

4. Оценка на научните приноси

Според мен дисертантът не е извел и формулирал достатъчно добре научните приноси на съчинението. Приемам изцяло първия от посочените от него научни приноси. Настоящият текст е първото комплексно изследване по темата. На второ място отчитам като научна новост двустранното разработване на темата: на базата на догматическата същност на църквата и нейната есхатологична идентичност да се акцентира върху разграждането на този еклезиологичен модел чрез националните църкви, институционализирането на църковния организъм и нарушаването на есхатологичната същност, природа и функции на Църквата. Въпреки че в първа глава на съчинението се наблюдава една „идеализация“ при предаването на есхатологичната същност на Църквата, то цялостното изпълнение на задачите на дисертанта е успешна. Темата е не само актуална според научните критерии, но и авторът търси разрешение на проблема с възникването на националността на църквите именно поради историческата отговорност, на която всички сме подвластни. Подобна лична ангажираност не е присъща за научните изследвания, които по-скоро теоретизират проблематиката, затова оценявам положително позицията и смелостта на дисертанта.

5. Критични бележки и препоръки

1. Авторът посочва (с.72), че идеята за националните църкви е чужда на каноничното право, като се аргументира от догматическа и историческа гледна точка. В същността си тази идея е чужда не само на каноничното право и на догматиката, но и на цялото православно богословие.

2. В съчинението има хипотеза: „Църквата има есхатологичен произход и предназначение и тя не може да се идентифицира с определен „християнски“ период от историята или с конкретна нация“... (с.11). Присъствието на хипотеза (теза) е задължително за дисертационен труд, още повече по Догматическо богословие, но тя в конкретния случай е формулирана твърде общо, според мен в нея няма никаква научна новост и може да се приеме за теза.

3. Намирам за уместно от гледна точка на ситуирането ни в българска среда (без да влагам в това национализъм) да се разгледа по-внимателно и подробно появата на етнофилитизма във връзка с Българския въпрос.

4. По-добре би трябвало да се изведат причините за институциализирането на Църквата и да се посочи политизирането и „деесхатологизирането“ ѝ поради промяна на православния етос, в основата на който е аскетиката, която помага да се преодолее индивидуализма. Надявах се да намеря разгърната връзката на еклезиологията със социологията. В крайна сметка опасността от етнофилитизма застрашава спасението и обожението на човека. Опасността на национализма се крие не само в нарушаването на съборността и есхатологичната природа на Църквата, но откроява индивидуализма, егоизма и застрашава преобразяването на човека в настъпващото царство на славата, което започва още от живота ни в Църквата.

5. Вярно е, че текстът на тропара „спаси, Господи, твоя народ“, приведен от автора, е модифициран под влиянието на национализма в богослужебните текстове на Църквата, но той далеч не е единствен. Подобна промяна на богослужебните текстове е свидетелство за опит за промяна на есхатологичната идентичност на Църквата, която е изразена чрез богослужебния живот на Църквата.

6. В съчинението има неточни и необработени добре текстове: прим. с. 8: „...Тъй като Дисциплината на настоящото съчинение е Догматическо богословие умишлено не е правен опит“.... По - точно би било: „ Тъй като темата на настоящето съчинение е;

На с.151: „С поученията на св. Киприян Картагенски насетне в църковната традиция понякога се появява възгледът, че Светият Дух присъства единствено в истинската

Църква“ (Неправилният изказ относно поученията на св. Киприан Картагенски е вероятно неточен превод на автора).

На с. 48 -49 като свидетелство за „православната догматическа мисъл“ е приведено мнението на Ив Конгар, което отчасти е правилно, но първо той е римокатолически учен и на второ място не мога изцяло да се съглася с неговата хипотеза, че при гръцките отци липсва еклезиологията;

На с. 150 твърдението на Н.Бердяев, което авторът възприема, че в Руското православие до 19 век отсъства оригинално богословие не е вярно;

На с. 94 дисертантът казва: „Големият мислител на латинското богословие през Средновековието Аврелии Августин различава“.... В българската богословска литература е възприето св. Августин Хипонски да се нарича блажен, което е влияние от руската богословска мисъл. Безспорно той е повече от мислител, повече и от блажен, което е категория на римокатолическата агиология. Канонизацията му е древна и независимо от направените грешки той има голям принос за развитието на светоотеческото богословие, като заема важно място сред латинските отци на Църквата.

На с.114: „Тъй като настоящата глава се концентрира основно върху православната общност в Османската империя, ще я наричаме накратко с името ѝ от онази“... Трета глава разглежда не само Османската империя, но и Руската. (Вероятно в първия проект на автора на дисертацията темата за Османската империя е било самостоятелна глава).

5. Данни за автореферата. Публикации и участие в научни форуми

Авторефератът е съставен съгласно изискванията и коректно отразява съдържанието на дисертационния труд.

Дисертантът е предоставил две публикации, които са под печат и са в областта на неговия дисертационен труд.

6. Заключение

Въпреки посочените неточности и пропуски считам, че дисертантът се е справил много добре с една интересна и особено актуална тема, за избора на която го поздравявам. Според мен представеният дисертационен труд съдържа оригинално аналитично изследване и показва, че са постигнати целта и поставените задачи. Докторантът познава

много добре проблема и има необходимите знания и умения за самостоятелна научна работа, поради което давам положителна оценка на работата и заявявам, че ще гласувам положително по процедурата на Александър Александров за присъждане на ОНС „Доктор” по професионално направление 2.4 Теология (Догматическо богословие).

07.08.2019г.

свещ. доц. д-р Ст. Чиликов

София